

Česká republika**NÁLEZ****Ústavního soudu****Jménem republiky**

Ústavní soud rozhodl dne 27. prosince 2011 v senátě složeném z předsedkyně Michaely Židlické, soudkyně Vlasty Formánkové a soudce Miloslava Výborného ve věci ústavní stížnosti **Bazcom, a. s.**, se sídlem v Praze 2, náměstí Míru 820/9, zastoupené JUDr. Karlem Valdaufem, advokátem, AK se sídlem totožným se sídlem stěžovatelky, proti rozsudkům Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 25. 8. 2011 čj. 7 EC 320/2010-36, ze dne 17. 8. 2011 čj. 37 EC 3400/2009-40, ze dne 10. 8. 2011 čj. 12 EC 1/2010-29, ze dne 25. 8. 2011 čj. 37 EC 4877/2009-31, ze dne 25. 8. 2011 čj. 37 EC 4743/2009-28, ze dne 22. 8. 2011 čj. 7 EC 95/2010-26, ze dne 22. 8. 2011 čj. 7 EC 312/2010-28, ze dne 22. 8. 2011 čj. 7 EC 59/2010-30, ze dne 22. 8. 2011 čj. 7 EC 86/2010-28, ze dne 22. 8. 2011 čj. 7 EC 28/2010-30, ze dne 22. 8. 2011 čj. 7 EC 60/2010-30, ze dne 22. 8. 2011 čj. 7 EC 84/2010-26, ze dne 25. 8. 2011 čj. 37 EC 4973/2009-43, ze dne 25. 8. 2011 čj. 37 EC 4795/2009-49, ze dne 25. 8. 2011 čj. 14 EC 1/2010-47, ze dne 25. 8. 2011 čj. 37 EC 4594/2009-50, ze dne 25. 8. 2011 čj. 37 EC 4748/2009-45, ze dne 25. 8. 2011 čj. 14 EC 7/2010-44, ze dne 22. 8. 2011 čj. 7 EC 91/2010-28, ze dne 22. 8. 2011 čj. 7 EC 105/2010-28, ze dne 22. 8. 2011 čj. 7 EC 315/2010-29, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 4102/2009-40, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 3009/2009-48, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 3762/2009-52, ze dne 25. 8. 2011 čj. 37 EC 3496/2009-52, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 3840/2009-45, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 3228/2009-49, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 3583/2009-49, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 4711/2009-39, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 4064/2009-43, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 4486/2009-48, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 3626/2009-50, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 4672/2009-48, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 3384/2009-46, ze dne 25. 8. 2011 čj. 14 EC 10/2010-48, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 3826/2009-48, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 4607/2009-42, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 4728/2009-38, ze dne 25. 8. 2011 čj. 14 EC 13/2010-44, ze dne 25. 8. 2011 čj. 14 EC 8/2010-47, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 4399/2009-44, ze dne 23. 8. 2011 čj. 37 EC 3858/2009-49, ze dne 30. 8. 2011 čj. 37 EC 3870/2009-40, ze dne 30. 8. 2011 čj. 14 EC 3/2010-38, ze dne 25. 8. 2011 čj. 37 EC 3924/2009-46, ze dne 25. 8. 2011 čj. 14 EC 57/2010-38, ze dne 30. 8. 2011 čj. 14 EC 48/2010-38, ze dne 30. 8. 2011 čj. 14 EC 56/2010-35, ze dne 30. 8. 2011 čj. 37 EC 4296/2009-39, ze dne 30. 8. 2011 čj. 37 EC 3700/2009-44, ze dne 30. 8. 2011 čj. 37 EC 4602/2009-39, ze dne 22. 8. 2011 čj. 7 EC 90/2010-28 ve znění usnesení téhož soudu ze dne 19. 9. 2011 čj. 7 EC 90/2010-38, ze dne 25. 8. 2011 čj. 7 EC 414/2010-30, ze dne 25. 8. 2011 čj. 7 EC 63/2010-33, ze dne 25. 8. 2011 čj. 7 EC 73/2010-35, ze dne 25. 8. 2011 čj. 7 EC 67/2010-35 a ze dne 25. 8. 2011 čj. 7 EC 511/2010-29 takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění:

I.

Návrhy doručenými Ústavnímu soudu dne 21. a 27. září a 6., 11. a 18. října 2011 se Bazcom, a. s., se sídlem v Praze, (dále jen „žalobkyně“ nebo „stěžovatelka“) domáhala, aby Ústavní soud nálezem zrušil v záhlaví uvedená rozhodnutí Okresního soudu v Ústí nad Labem (dále jen „nalézací soud“) vydaná v řízení o zaplacení peněžních částek. Stěžovatelka v petitu 27 ústavních stížností navrhovala zrušit rozhodnutí nalézacího soudu jako celek, z její argumentace však bylo zřejmé, že brojila (stejně jako v dalších 30 návrzích) jen proti výrokům o nákladech řízení.

Z celkového počtu 57 projednávaných ústavních stížností 27 směřovalo proti rozsudkům nalézacího soudu vydaných soudcem JUDr. Pavlem Térou a zbyvajících 30 proti rozsudkům nalézacího soudu vydaných soudkyní Mgr. Vierou Krajňákovou.

Jelikož v řízení o ústavních stížnostech byla stěžovatelka zastoupena týměž advokátem, přičemž stížnosti směřovaly proti typově shodným rozsudkům nalézacího soudu, Ústavní soud dne 15. 11. 2011 rozhodl o spojení všech těchto stížností vedených pod spisovými značkami IV. ÚS 2777/11, II. ÚS 2778/11, IV. ÚS 2779/11, II. ÚS 2780/11, I. ÚS 2781/11, IV. ÚS 2782/11, I. ÚS 2783/11, III. ÚS 2784/11, I. ÚS 2785/11, III. ÚS 2786/11, II. ÚS 2787/11, III. ÚS 2788/11, III. ÚS 2789/11, II. ÚS 2790/11, IV. ÚS 2791/11, I. ÚS 2792/11, IV. ÚS 2793/11, II. ÚS 2794/11, I. ÚS 2795/11, IV. ÚS 2796/11, I. ÚS 2797/11, III. ÚS 2855/11, II. ÚS 2856/11, III. ÚS 2857/11, III. ÚS 2858/11, II. ÚS 2859/11, II. ÚS 2860/11, IV. ÚS 2861/11, IV. ÚS 2862/11, II. ÚS 2863/11, I. ÚS 2864/11, IV. ÚS 2865/11, I. ÚS 2866/11, III. ÚS 2867/11, IV. ÚS 2977/11, I. ÚS 2978/11, III. ÚS 2979/11, I. ÚS 2980/11, III. ÚS 2981/11, II. ÚS 2982/11, III. ÚS 2983/11, III. ÚS 2984/11, II. ÚS 3024/11, III. ÚS 3025/11, III. ÚS 3026/11, II. ÚS 3027/11, IV. ÚS 3028/11, IV. ÚS 3029/11, IV. ÚS 3030/11, II. ÚS 3031/11, IV. ÚS 3113/11, II. ÚS 3114/11, IV. ÚS 3115/11, II. ÚS 3116/11, I. ÚS 3117/11, IV. ÚS 3118/11 a I. ÚS 3119/11 ke společnému řízení s tím, že budou nadále vedeny pod sp. zn. IV. ÚS 2777/11.

V podání ze dne 31. 10. 2011 čj. IV. ÚS 2177/11-24 označeném jako „Návrh na postup podle § 39 zákona o Ústavním soudu“ stěžovatelka uvedla, že k nalézacímu soudu podala celkem asi 16.000 žalob stejného skutkového základu; po vyřízení asi 30 % těchto věcí začal nalézací soud vydávat rozhodnutí, ve kterých jí nepřiznává náhradu nákladů právního zastoupení. Proti těmto rozhodnutím není s ohledem na ustanovení § 202 odst. 2 o. s. ř. přípustné odvolání, neboť se jedná o tzv. bagatelní věc. Z toho důvodu jí nezbyvá jiná možnost, než obrátit se na Ústavní soud s ústavními stížnostmi, jichž by mohlo být více než 5 tisíc; proto navrhla, aby její věc byla projednána jako naléhavá ve smyslu ustanovení § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

II.

Z ústavních stížností, napadených rozhodnutí nalézacího soudu a dalších shromážděných podkladů vyplývají následující skutečnosti.

Žalobkyně je společností zapsanou do obchodního rejstříku dne 25. listopadu 2005, jejímž jediným akcionářem je EQUINA HOLDINGS LIMITED, Nicosia, Kyperská republika. Předmětem činnosti je (podle údajů obchodního rejstříku dostupného na internetových stránkách ministerstva spravedlnosti) výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona, pronájem nemovitostí, bytů a nebytových prostor. Z níže uvedeného je zřejmé, že žalobkyně nakupuje pohledávky z přepravy, jež následně prostřednictvím advokátní kanceláře vymáhá v řízení před obecnými soudy.

Žalobkyní vymáhané pohledávky z přepravy původně vznikly Dopravnímu podniku města Ústí nad Labem (dále též jen „dopravce“) provozujícímu městskou hromadnou dopravu. Podle Čl. X. Smluvních přepravních podmínek dopravce ze dne 1. února 2010 (dostupné na <http://www.dpmul.cz>) přírážka za jízdu bez platného jízdního dokladu na jím provozovaných linkách městské hromadné dopravy činí 1.000 Kč. „Nevyužije-li cestující možnost zaplatit uloženou přírážku a jízdné nejpozději do 60 dnů od data uložení přírážky, postoupí ji dopravce k vymáhání ve smyslu § 524 a násl. občanského zákoníku jinému právnímu subjektu. Postoupením pohledávky přechází veškerá práva spojená s řešením stížností, odvolání, námitek, vymáháním pohledávek a ochranou osobních údajů na tento subjekt. U dopravce jsou tyto pohledávky vedené jako ukončené. O postoupení pohledávek jinému právnímu subjektu je cestující informován písemnou formou na kontaktní adresu uvedenou na pohledávce. Kontaktní údaje na nový právní subjekt, kterému byly pohledávky postoupeny, jsou uvedeny na stránkách internetu dopravce (www.dpmul.cz) nebo je lze získat v informačním centru dopravce.“

Stěžovatelka se v řízení před obecnými soudy domáhala plnění z jí dopravcem postoupených pohledávek, jehož základem bylo jízdné ve výši 15 Kč, 14 Kč, popř. 8 Kč a přírážka k jízdnému ve výši 1.000 Kč za jízdu bez platného jízdního dokladu v systému městské hromadné dopravy města Ústí nad Labem.

Ekonomickým důvodem nákupu pohledávek dopravce pro jejich další vymáhání v civilním řízení byla pravděpodobně nikoliv či především pohledávka (jistina) samotná, nýbrž očekávání, že nalézací soud na náhradě nákladů právního zastoupení advokátem žalobkyni přisoudí (kromě jízdného a přírážky k němu) podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ze dne 18. 12. 2000 č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, s ohledem na výši souzené částky přesahující 1.000 Kč i odměnu ve výši 6.000 Kč a paušální náhradu nákladů řízení ve výši 600 Kč podle vyhl. č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), tj. dalších celkem 6.600 Kč (resp. 7.920 Kč včetně DPH).

Z četných publikovaných názorů (z jejichž zde ilustrativních citací nebudíž dovozována identifikace Ústavního soudu s jejich obsahem) lze poukázat mj. na článek Karla Svobody Zjevně nespravedlivé náklady řízení v aktuální judikatuře Ústavního soudu (uveřejněno v JurP 3/2001 na str. 3, též v ASPI pod ID: LIT38224CZ), dle něhož český justiční systém, „jehož prvotním úkolem má být zabezpečení spravedlnosti, se stále více stává

teritoriem pro nový druh podnikatelské činnosti, kterým je obchod s bagatelními pohledávkami. Ziskem z tohoto obchodu není pohledávka samotná, ale především náklady spočívající v nepřiměřené odměně advokáta vítězného žalobce, případně v odměně a paušalizovaných nákladech exekutora, který zabezpečuje výkon exekučního titulu ukládajícího náhradu nepřiměřeně vysokých nákladů nalézacího řízení.“

V článku uveřejněném dne 6. 6. 2011 v Lidových novinách pod titulkem „Elektronická spravedlnost – Z náhrady nákladů řízení se stalo nejlukrativnější podnikání dneška“ se mj. uvádí, že *Mezi soudci a advokáty dnes není diskutovanější téma než elektronické platební rozkazy, které přinášejí podnikavcům „jistotu desetinásobku“.*

Uvedené názory jsou reflektovány i v odůvodnění ústavními stížnostmi napadených rozhodnutích; např. v části 3) odůvodnění rozhodnutí ze dne 25. 8. 2011 čj. 7 EC 320/2010-36 nalézací soud (samosoudce JUDr. Pavel Téra) na str. 7 uvedl, že *Je v zásadě již skutečností obecně známou, že existují subjekty, zejména právnické osoby, jež cíleně vyhledávají a ve velkém rozsahu „nakupují“ převážně tzv. bagatelní pohledávky, a to za účelem jejich uplatnění v soudních řízeních, ve kterých je od počátku zastupuje advokát, který je s takovou osobou fakticky propojen, a že hlavním (nebo jediným) důvodem takového postupu je předpoklad (několikanásobného) navýšení „hodnoty“ pohledávek v podobě náhrady nákladů takto uměle vykonstruovaného „právního zastoupení.“ Toto navýšení je zužitkováno fakticky (v případě reálného vymožení dluhu a náhrady nákladů řízení) nebo daňově.*

Napadená rozhodnutí nalézacího soudu a jejich důvody

Rozhodnutí nalézacího soudu, jejichž náhradově nákladové výroky jsou předmětem ústavních stížností, byly vydány v řízení, v nichž žalobkyně byla pravidelně zastupována (stejně jako nyní v řízeních před Ústavním soudem) advokátem JUDr. Karlem Valdaufem a měla plný úspěch ve věci; na nákladech řízení jí bylo přiznáváno 300 Kč za soudní poplatek.

Podle odůvodnění rozsudku nalézacího soudu ze dne 25. 8. 2011 čj. 7 EC 320/2010-36 vydaného samosoudcem JUDr. Pavlem Térou (jemuž obsahově odpovídá dalších 26 jím vydaných a ústavními stížnostmi napadených rozsudků), o nákladech řízení bylo rozhodováno dle ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. (dle něhož *[ú]častníku, který měl ve věci plný úspěch, přizná soud náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl.*); nalézací soud dospěl k závěru, že jediným účelným nákladem, který žalobkyni (která měla ve věci plný úspěch) v řízení vznikl, byl zaplacený soudní poplatek ve výši 300 Kč, a že jiné hotové výdaje žalobkyni podle obsahu spisu nevznikly (s přihlédnutím k tomu, že veškerá podání činila elektronicky). Náhradu nákladů řízení spojených se zastoupením advokátem nalézací soud žalobkyni nepřiznal, jelikož se nejednalo o náklady účelně vynaložené. Nalézací soud nijak nezpochybňuje právo žalobkyně na zastoupení advokátem (§ 25 o. s. ř.) a v průběhu řízení je zcela respektoval. Právo účastníka na zastoupení advokátem na straně jedné a právo na náhradu nákladů řízení s tím spojených na straně druhé jsou práva, která sice spolu úzce souvisí, avšak nejsou nerozlučně spjata. Podle ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. je možné přiznat pouze náhradu nákladů, které byly v souvislosti s uplatňováním (či bráněním) práva vynaloženy účelně. Měřítkem účelnosti je proto nezbytné poměřovat veškeré náklady, které účastníku v průběhu řízení vznikly, tedy i náklady vynaložené účastníkem v souvislosti s jeho zastoupením advokátem. Na posuzování účelnosti nákladů právního zastoupení nelze rezignovat a omezit se jen na konstatování, že takové náklady jsou účelné vždy, a to již jen proto, že účastník, jehož zastupuje advokát, tímto způsobem realizuje své právo na právní pomoc garantované v čl. 37 odst. 2 Listiny základních

práv a svobod (dále jen "Listina"), což plyne např. z nálezů ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. III. ÚS 2984/09, v jehož odst. 22. Ústavní soud mj. vyslovil, že „Zcela jinou otázkou však je, zda soudy zhodnotí zvítězivším účastníkem předestřené náklady jako náklady účelně, resp. důvodně, vynaložené (§ 60 odst. 1 s. ř. s., § 142 odst. 1 o. s. ř.).“

Nalézací soud náklady zastoupení žalobkyně advokátem v této věci shledal neúčelnými po zjištění, že se jednalo o věc typově velmi jednoduchou po skutkové i právní stránce, podobné nároky žalobkyně uplatňuje vzorovou žalobou (návrhem na vydání elektronického platebního rozkazu), v níž jsou měněny jen identifikační údaje žalované strany, datum jízdy bez platného jízdního dokladu, číslo zápisu o přepravní kontrole, výše dluhu (součet jízdného a přírážky) a počátek prodlení. Vyplňování těchto žalob je rutinní činnost, nevyžadující žádné odborné znalosti (navíc je lze generovat automaticky příslušným počítačovým programem, který do připraveného textu potřebné údaje doplní). Jedním z členů představenstva žalobkyně byla advokátka JUDr. Svatava Hilgartová, a proto podle nalézacího soudu zastoupení žalobkyně v této věci bylo zbytečné již od samého počátku (včetně sepisu žaloby). Šlo o jednu z typově nejjednodušších věcí a žalobkyně měla sama k dispozici osobu s právnickým vzděláním (navíc osobu vykonávající advokacii), nadanou odbornými znalostmi potřebnými pro formulaci vzorové žaloby (což byl jediný úkon, který vyžadoval jistých odborných znalostí). Pokud přesto žalobkyně požádala (jiného) advokáta o sepis vzorové žaloby a následně o generování konkrétních žalob, jejich hromadné odesílání soudu a zastupování v řízeních, nelze než konstatovat, že takový postup je sice možný, avšak současně i zjevně neúčelný.

Nalézací soud v odůvodnění dále uvedl, že žalobkyně i její právní zástupce sami dávají najevo, že jsou si vědomi jednoduchosti těchto věcí; z úřední činnosti totiž je mu známo, že pokud některá z věcí žalobkyně pravomocně neskončí elektronickým platebním rozkazem, je rozhodnuto buď bez jednání podle § 115a o. s. ř. nebo sice při jednání, avšak k žádnému nařízenému jednání se žalobkyně ani její zástupce dosud nedostavili. Z toho vyplývá, že žalobkyni je zřejmé, že soud s nejvyšší pravděpodobností (hraničící až s jistotou) rozhodne v její prospěch pouze na základě předložených listinných důkazů, resp. bez jeho účasti u jednání, která by byla zcela neúčelná a zbytečná. Soudu je také z úřední činnosti známo, že dopravce své pohledávky vůči cestujícím, které nepostoupil třetím osobám, vymáhá osobně, aniž by byl zastoupen advokátem; přitom užívá rovněž vzorovou žalobu, ve které mění jen příslušné údaje (označení žalovaného a číselné údaje), rovněž souhlasí s rozhodnutím věci bez jednání a je-li nařízeno, neúčastní se jej. Takto u nalézacího soudu zahájil více než 13.000 řízení (přitom je-li to možné, vymáhá všechny pohledávky téhož dlužníka v jednom řízení) a v absolutní většině těch, která již byla meritorně rozhodnuta, byl ve věci úspěšný. Nelze ani pominout, že tyto pohledávky jsou pro dopravce toliko „nechtěným vedlejším produktem“ jeho podnikání a nikoliv „atraktivním zbožím“, tedy činností samotnou, jako je tomu v případě žalobkyně. V této souvislosti nalézací soud opětovně poukázal na nález ze dne 23. 11. 2009 sp. zn. III. ÚS 2984/09, v němž Ústavní soud dovodil, že náklady stěžovatele (statutárního města) na zastoupení advokátem nebylo možné považovat za účelně vynaložené, neboť předmět sporu tvořil relativně běžnou agendu stěžovatele, k jejímuž obstarávání byl dostatečně vybaven, a právní otázka, která tvořila jádro sporu, je již několik let řešena ustáleným způsobem jak obecnými soudy, tak Ústavním soudem; u statutárních měst je třeba presumovat existenci dostatečného materiálního a personálního vybavení a zabezpečení k tomu, aby byla schopna kvalifikovaně hájit svá práva a zájmy, aniž by musela využívat právní pomoci advokátů. V projednávaném případě žalobkyně sice není veřejnoprávním subjektem, je však osobou, která si hromadné nabývání pohledávek a jejich následné vymáhání sama zvolila jako (nikoliv bezvýznamný) předmět své

činnosti; vymáhání pohledávek, včetně jejich uplatnění u soudu, je tak třeba považovat za její běžnou agendu. Dle přesvědčení nalézacího soudu je nezbytné presumovat (a spravedlivě požadovat) dostatečné materiální i personální vybavení ke kvalifikovanému hájení práv a zájmů, resp. vymáhání pohledávek též u subjektů práva soukromého, které se zabývají „nákupem“ a následným vymáháním pohledávek, protože vymáhání pohledávek v jejich případě není ničím jiným než realizací jimi (dobrovolně) zvoleného předmětu činnosti (obdobně jako dopravce, který provozuje MHD, musí disponovat dopravními prostředky a jejich obsluhou, tak osoba nakupující a vymáhající pohledávky má disponovat vlastními personálními a jinými zdroji pro jejich vymáhání).

V části 2) odůvodnění nalézací soud nijak nezpochyboval právo na právní pomoc v řízení před soudy garantované čl. 37 odst. 2 Listiny, dospěl však k závěru, že zastoupení žalobkyně advokátem v této věci po materiální stránce nebylo výkonem tohoto (základního) práva a že se jednalo o „prostou“ realizaci oprávnění účastníka občanského soudního řízení na jeho zastoupení (§ 25 odst. 1 o. s. ř.).

V části 3) odůvodnění nalézací soud uzavřel, že po důkladném zhodnocení relevantních okolností a dostupných informací shledal, že ze strany žalobkyně jde o postup, který je zneužitím účelu a smyslu institutu náhrady nákladů řízení, jak je upraven v ustanovení § 142 a násl. o. s. ř. Před rozhodnutím o náhradě nákladů řízení nalézací soud žalobkyni umožnil uplatnit tvrzení, která považovala za způsobilá zdůvodnit účelnost jejího zastoupení advokátem. Žalobkyně u soudu předložila podání, ve kterém zpochybnila „oprávnění“ soudu zkoumat účelnost právního zastoupení účastníka, uvedla důvody na podporu svého přesvědčení a zabývala se možností (a limity) aplikace ustanovení § 150 o. s. ř. a možnosti přiznání odměny advokáta dle předpisů o mimosmluvní odměně namísto paušální odměny dle vyhl. č. 484/2000 Sb. Uvedla, že odměnu advokáta je vždy nezbytné považovat za účelný náklad právního zastoupení ve smyslu ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. a že uplatňování či bránění práva nekončí vždy podáním žaloby, nýbrž je spojeno s množstvím dalších úkonů a nelze po žalobkyni spravedlivě požadovat, aby se v souvislosti s těmito úkony nechávala zastoupit až v konkrétním případě nebo aby dokonce tyto úkony sepisovala sama, bez právní pomoci. Podle nalézacího soudu žalobkyně nepředestřela žádné argumenty způsobilé zvrátit jeho závěry o neúčelnosti jejího právního zastoupení ve smyslu ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. Názor, že soud není oprávněn zkoumat účelnost nákladů právního zastoupení, je nesprávný, neboť soud je povinen zkoumat účelnost všech nákladů, jejichž náhradu účastník požaduje, a to včetně nákladů vynaložených účastníkem na jeho zastoupení advokátem. Z toho plyne i nesprávnost názoru žalobkyně, že odměnu advokáta je třeba vždy považovat za náklad účelný.

Podle odůvodnění rozsudku nalézacího soudu ze dne 25. 8. 2011 čj. 14 EC 10/2010-48 vydaného samosoudkyní Mgr. Vierou Krajňákovou (jemuž obsahově odpovídá dalších 29 jí vydaných a ústavními stížnostmi napadených rozsudků) i „v jednoduché věci má účastník právo na úhradu nákladů za právní zastoupení advokátem a pokud žalobce využil právní pomoci advokáta, kterým byla sepsána žaloba a ta nevykazuje vady podání, , pak se chování žalobcovy v ničem nevymyká zákonnému ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř., protože jím realizoval své právo na soudní ochranu a současně respektoval zásadu hospodárnosti řízení a v takovém případě mu náleží náhrada nákladů řízení za právní zastoupení advokátem, protože jsou splněny všechny zákonné předpoklady pro jejich přiznání a soud náklady za zastoupení advokátem (tj. výdaj, který žalobce vynaložil za vypracování původní a současně vzorové žaloby advokátem) žalobci již přiznal ve věci vedené pod spisovou značkou 37 EC 3371/2009. Tyto zákonné předpoklady však nejsou splněny v souzené věci, neboť právní

zastoupení advokátem nebylo potřebné. Rutinní úkony spočívající ve vyplňování údajů, jimiž se jednotlivé žaloby (jinak totožné s původní žalobou vypracovanou advokátem a zachycenou v PC a jež slouží jako vzorová) liší, může činit i osoba neznalá práva a takovou činnost administrativní povahy nelze považovat za poskytnutí právní pomoci. Dopravní podnik města Ústí nad Labem, a. s., od něhož žalobce pohledávky odkoupil, právní pomoc advokáta pro sepsání stejných žalob nikdy neužil (jak je soudu nejméně od roku 1992 z úřední činnosti při souzení jím podaných žalob známo), žaloby byly a jsou rutinním způsobem vyplňovány pověřeným zaměstnancem z jeho administrativy, tj. osobou bez právního vzdělání; nedřívě se jednalo o formulářové žaloby, do kterých byly vyplňovány kolonky pro označení žalovaného, data použití vozidla MHD cestujícím bez jízdenky a výše uplatněné částky a data prodlení a poté, kdy žaloby začaly být zpracovány počítačově, jsou žaloby generované stejně tak, jak to nyní činí i žalobce, avšak na rozdíl od žalobce pohledávky za jedním dlužníkem vzniklé v určitém časovém úseku nárokuje v jednom řízení, kdežto žalobce podává žalobu pro každou jednotlivou pohledávku. Pakliže tuto rutinní administrativní činnost zvládl právní předchůdce žalobce, pak to jen dokládá, že stejnou činnost může zvládnout bez právní pomoci i žalobce a to tím spíše, že u Dopravního podniku města Ústí nad Labem, a. s., vymáhání pohledávek není hlavní náplní jeho podnikatelské činnosti. Ostatně žaloba (resp. návrh na vydání elektronického platebního rozkazu) v této souzené věci nebyla sepsána advokátem, nýbrž byla jen vygenerovaná z PC (a že vzorový text žaloby, tj. původní vypracované advokátem, je zachycen v PC, svědčí fakt, že jak původní žaloba, tak i ostatní jsou zasílány soudu elektronicky) a tudíž nemůže být žádné řeči o poskytnutí právní pomoci a je jen na žalobci, koho výkonem administrativní činnosti pověří, zda zvolí stejný postup jako jeho právní předchůdce, tzn. bude ji vykonávat sám svými zaměstnanci, či ji pro žalobce bude činit jiný subjekt, jímž může být i advokát, avšak tuto jeho činnost nelze honorovat příznáním odměny za zastupování advokátem, jelikož o žádné zastupování nejde. Vyplňování údajů a to jen tří výše zmíněných (a jen jimi se žaloby liší) do již připraveného textu, nepovažuje soud na rozdíl od žalobce za vypracování žaloby advokátem, tzn. za poskytnutí právní pomoci, a protože se o zastupování advokátem fakticky nejednalo, nemůže být žalobci tento výdaj, i pokud mu skutečně vznikl, soudem přiznán.“

Stěžovatelka v ústavních stížnostech opakovaně uváděla, že podání ústavní stížnosti proti náhradově nákladovým výrokům rozsudků nalézacího soudu jí bylo doporučeno odvolacím soudem v odůvodnění jeho rozhodnutí ze dne 6. 9. 2011 čj. 10 Co 515/2011-48 (jehož kopii přikládala k ústavním stížnostem), jímž bylo jako nepřijatelné odmítnuto její odvolání proti rozsudku nalézacího soudu ze dne 19. 7. 2011 čj. 37 EC 4830/2009-33; v tomto odvolání polemizovala se závěry odborné literatury, podle nichž proti „vedlejším“ výrokům bagatelního rozsudku odvolání přípustné není; svůj opačný názor dovozovala mj. i z toho, že o nákladech řízení lze rozhodnout též samostatným usnesením, proti němuž odvolání přípustné je. Odvolací soud konstatoval, že důvody zmiňované žalobkyní nemohou vést k odchýlení se od ustáleného výkladu ustanovení § 202 odst. 2 o. s. ř., který akceptuje ve svých rozhodnutích i Ústavní soud.

III.

Stěžovatelka v ústavních stížnostech tvrdila, že nalézací soud porušil ústavně zaručené právo na soudní ochranu a právo na právní pomoc zakotvené v čl. 36 a čl. 37 Listiny, a ústavní povinnosti uložené mu v čl. 90 a 95 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“); svým postupem porušil i právo na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a omezil právo na podnikání zakotvené v čl. 26 Listiny.

V části II/A ústavních stížností („Posouzení účelnosti nákladů na právní zastoupení“) stěžovatelka uvedla, že při posuzování účelnosti nákladů na právní zastoupení nalézacím soudem došlo v procesu aplikace příslušných zákonných ustanovení „k uplatnění prvku extrémní libovůle a k rozporu s principem spravedlnosti.“ Polemizovala s názorem nalézacího soudu, že kritériem účelnosti nutno posuzovat i náklady na právní zastoupení advokátem a poukázala na nálezy ze dne 11.06.2009 sp. zn. II. ÚS 2811/08, ze dne 3. 5. 2006 sp. zn. I. ÚS 351/05 a ze dne 4. 7. 2001 sp. zn. II. ÚS 598/2000, a tvrdila, že Ústavní soud stejně jako komentářová literatura (Drápal, Bureš a kol.: Občanský soudní řád I., C.H.Beck 2009, 1. vydání, str. 978; David, Ištvanek, Javůrková, Kasíková, Lavický a kol.: Občanský soudní řád: Komentář I. díl, Praha, ASPI) zastávají názor, že „odměna za zastupování advokátem je sama o sobě vždy nákladem potřebným k účelnému uplatňování nebo bránění práva.“ Byla toho názoru, že nalézacím soudem citovaný nálezy sp. zn. III. ÚS 2984/09, týkající se statutárního města jako subjektu veřejného práva, na její věc nedopadá.

Stěžovatelka konstatovala, že u nalézacího soudu od roku 2009 podala celkem asi 16.000 žalob stejného skutkového základu; až dosud byla asi polovina těchto žalob vyřízena vydáním elektronického platebního rozkazu, v rámci něhož jí byla přiznána náhrada nákladů právního zastoupení v plné výši. Ve skutkově shodných případech, kdy se elektronický platební rozkaz nepodařilo žalovanému doručit, byla stěžovatelce přiznávána v rozsudcích soudem náhrada nákladů do 25. 5. 2011. Od tohoto data začal nalézací soud vydávat po zrušení elektronických platebních rozkazů rozsudky, ve kterých již náhrada nákladů právního zastoupení stěžovatelce přiznávána nebyla; nalézací soud tak postupuje nepředvídatelně. Poukázala na nálezy ze dne 4. 8. 1999 sp. zn. IV. ÚS 544/98, dle něhož „ani to, že předmětem sporu je bagatelní částka, nemůže vést k trivializaci základních práv a svobod v situaci, kdy postup obecných soudů nebo některého z nich nese znaky libovůle“ a princip vyjádřený v nálezu ze dne 4. 4. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2920/08, dle něhož „Nerespektování ustáleného výkladu ustanovení jednoduchého práva vykazuje známky svévole, porušuje právní jistotu a důvěru v předvídatelnost soudního rozhodování, čímž toto pochybení soudu získává ústavněprávní rozměr.“

K názoru nalézacího soudu o typové skutkové a právní jednoduchosti řízení stěžovatelka poukázala na stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2008 sp. zn. Cjpn 201/2008, dle kterého „Při určování odměny za zastupování advokátem nebo notářem nejsou důvodem pro postup podle ustanovení zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně okolnosti, že advokát činil v řízení úkony formou automatizovaných výstupů a podání, že spor je veden o nízkou částku, že projednávaná věc není právně složitá nebo náročná, že řízení bylo krátké, že se jedná o obdobné žaloby nebo že nároky mohly být uplatněny jednou žalobou anebo jiné typové charakteristiky věci, nýbrž jen konkrétní (individuální) okolnosti případu.“ Přestože toto stanovisko se vztahuje k ustanovení § 151 odst. 2 o. s. ř., dle názoru stěžovatelky je použitelné i na posuzovaný případ.

V části II/B („Údajné zneužití práva na právní pomoc“) ústavní stížnosti stěžovatelka polemizovala s názorem nalézacího soudu o zneužití práva na právní pomoc. Poukázala na nízkou vymahatelnost pohledávek v Ústeckém kraji a skutečnost, že k reálnému vymožení bude muset vynaložit další nemalé prostředky v řízení exekučním; navíc nalézací soud dle vlastního vyjádření bude k projednání žalob stěžovatelky soudu již doručených potřebovat přibližně 10 až 15 let.

Nalézací soud tak paradoxně chrání osoby, které o takovou ochranu nejeví jakýkoliv zájem a navíc si přisvojuje i roli zákonodárce, neboť mění kritéria pro stanovení výše náhrady nákladů právního zastoupení; navíc si „uzurpuje“ roli zákonodárce i tím, že mění zákonem stanovená kritéria, dle nichž hodnota sporu byla zvolena jediným kritériem pro určení výše náhrady nákladů právního zastoupení. Nalézací soud svou argumentací zjevně obchází účel a smysl ustanovení § 150 o. s. ř., které dopadá právě na případy, kdy se povinnost nahradit náklady řízení může v konkrétním případě jevit jako nepřiměřená tvrdost.

Stěžovatelka dále uvedla, že pohledávky jí přepravce postupuje až poté, co dlužníci nesplní ani v náhradní šedesátidenní lhůtě svoji povinnost a současně jsou upozorňováni v písemné výzvě, že v případě neuhrazení požadované částky bude dluh vymáhán soudní cestou, čímž se celkový dluh navýší o náklady soudního a exekučního řízení. Za těchto okolností, pokud by nalézací soud „skutečně hledal pojistku proti zneužití institutu náhrady nákladů řízení, tuto pojistku představuje právě ustanovení § 150 o. s. ř. a nikoliv ustanovení § 142 o. s. ř.“

V části II/C ústavních stížností („Oprávnění nechat se zastoupit advokátem“) stěžovatelka mj. uvedla, že „samotná skutečnost, že se jedná o automatizované výstupy, není sama o sobě dostatečným důvodem ani pro snížení výše náhrady nákladů právního zastoupení, natož důvodem pro to, aby tato náhrada těchto nákladů nebyla žalobci vůbec přiznána.“ Okolnost, že předsedkyní představenstva je osoba s právnickým vzděláním, nebrání stěžovatelce nechat se v předmětném řízení zastupovat (jiným) advokátem, pro což může existovat řada racionálních důvodů. Ani skutečnost, že předsedkyně představenstva je advokátkou, není důvodem pro nepřiznání náhrady nákladů řízení; ke stejnému závěru dospěl i Krajský soud v Ústí nad Labem ve svém rozhodnutí ze dne 18. 10. 2001 sp. zn. 10 Co 610/2001, stejně jako Ústavní soud v usnesení ze dne 7. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2257/08. V dané souvislosti stěžovatelka uvedla, že členství JUDr. Svatavy Hilgertové v představenstvu žalobkyně bylo ukončeno dne 14. 1. 2011; tuto skutečnost však nemohla v řízení před nalézacím soudem uplatnit.

Podle stěžovatelky nalézací soud v odůvodnění svého rozhodnutí poměrně často odkazuje na skutečnosti známé mu z úřední činnosti (§ 121 o. s. ř.), aniž by s těmito okolnostmi seznámil účastníky řízení a poskytl jim prostor k tomu, aby mohli prostřednictvím svých tvrzení učinit tyto skutečnosti spornými a navrhnout za tím účelem provedení důkazů; takový postup je rozporný s ustálenou judikaturou (např. rozhodnutím Nejvyššího správního soudu sp. zn. 1 As 100/2009) a je porušením práva na spravedlivý proces.

V části II/D ústavních stížností („Činnost advokáta ve sporech vedených u soudu I. stupně“) stěžovatelka polemizovala s názorem nalézacího soudu, že činnost advokáta měla ve všech sporech charakter administrativní a omezovala se jen na generování žalob a jejich expedici soudu, tj. faktickou a nikoliv odbornou pomoc ve smyslu čl. 37 odst. 2 Listiny. Tato tvrzení nepovažuje za pravdivá, neboť advokát se v zastoupení advokátním koncipientem osobně účastní všech osobních jednání, ve kterých se žalovaná strana aktivně brání žalovanému nároku.

Skutečnost, že počet takových soudních jednání u nalézacího soudu činí cca 3 % soudních sporů, není vinou žalobkyně, ale důsledkem pasivního přístupu žalovaných. Advokát je v zastoupení žalobce současně nucen na základě výzev nalézacího soudu neustále odůvodňovat účelnost zastoupení advokátem a doplňovat své podání, a to i přesto, že veškerými potřebnými důkazy disponuje nalézací soud již od počátku soudního řízení. Tímto postupem soudu je žalobkyně zcela jednoznačně šikanována a současně se zvyšují průtahy v již tak zdlouhavém soudním řízení. Advokát v každém sporu vykoná minimálně tři právní úkony, přičemž soudem mu není přiznána náhrada nákladů řízení, ačkoliv nese náklady na mzdy zaměstnanců, vybavení a provoz kanceláře, poštovné, hovorné atd. Závěrem stěžovatelka uvedla, že nalézací soud ji ve skutečnosti penalizuje za předmět podnikání, který si zvolila; neexistuje přitom žádný zákonný důvod, aby žalobkyni nebyla přiznána náhrada nákladů řízení jenom proto, že podala k soudu větší počet žalob, zatímco u žalobce, který podal žalobu jedinou, tato náhrada přiznána je. Nalézací soud tak de facto omezuje právo stěžovatele na svobodu podnikání zakotvené v čl. 26 Listiny.

V podání ze dne 10. 11. 2011 čj. IV. ÚS 2777/11-32 označeném jako „Doplnění návrhu stěžovatele na postup podle § 39 zákona o Ústavním soudu“ stěžovatelka poukázala na usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. 9. 2011 čj. 14 Co 418/2011-66 o odvolání žalobce Loan Park I., s. r. o., se sídlem v Praze proti rozsudku pro uznání nalézacího soudu ze dne 27. 5. 2011 čj. 33 EC 676/2010-37, kterým odvolací soud rozsudek nalézacího soudu v napadeném výroku II. o nákladech řízení změnil tak, že výše nákladů činí 8.220 Kč, jinak se v tomto výroku potvrzuje (výrok I.) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (výrok II.). V této věci skutkově totožné s věcí, ohledně které podala ústavní stížnost, odvolací soud žalobci přiznal náklady řízení v plné výši, ačkoliv se zjevně jednalo o tzv. „bagatelní“ věc. Zjevná nejednotnost rozhodovací praxe obecných soudů je dle názoru stěžovatelky dalším důvodem, aby Ústavní soud postupoval podle ustanovení § 39 zákona o Ústavním soudu.

IV.

Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnosti je nutno odmítnout jako zjevně neopodstatněné z následujících důvodů.

Stěžovatelka tvrdila porušení základního práva na soudní ochranu dle čl. 36 Listiny, na právní pomoc dle čl. 37 Listiny, na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy, na podnikání zakotveného v čl. 26 Listiny, a „ústavních povinností“ uložených nalézacímu soudu čl. 90 a čl. 95 Ústavy.

Tvrzení stěžovatelky o porušení základního práva na soudní ochranu (v jejím případě z hlediska práva na soud, resp. práva na přístup k soudu) dle čl. 36 Listiny a práva na právní pomoc dle čl. 37 Listiny Ústavní soud shledal *prima facie* zjevně neopodstatněnými. Již ze samotné skutečnosti,

že předmětem ústavních stížností jsou rozsudky nalézacího soudu, tj. rozhodnutí ve věci, jimiž bylo navíc stěžovatelce zcela vyhověno, nutno dovodit, že soudní ochrana jí nebyla odepřena a k porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny nemohlo dojít; ve všech řízeních vedoucích k vydání napadených rozhodnutí byla stěžovatelka zastoupena advokátem, a proto také nemůže důvodně ani tvrdit, že bylo porušeno její právo na právní pomoc.

Ústavní soud shledal zjevně neopodstatněnou i tu část ústavní stížnosti, jež tvrdila porušení práva na podnikání dle čl. 26 Listiny; v tomto směru odůvodnění ústavní stížnosti postrádá jakoukoliv relevantní argumentaci a z obsahu napadených rozhodnutí jakýkoliv náznak porušení citovaného článku nelze dovodit.

K tvrzení stěžovatelky o porušení čl. 95 odst. 1 a čl. 90 Ústavy Ústavní soud připomíná, že tyto články samy o sobě subjektivní veřejná ústavně zaručená základní práva nezakládají, neboť obsahují především institucionální záruku soudní pravomoci, dělby moci a nezávislosti soudů a soudců [srov. nález IV. ÚS 285/02, Sb. n. u., sv. 30, str. 193 (195-6)].

Ústavní soud proto ústavní stížnost dále posuzoval jen z hlediska tvrzeného porušení práva na spravedlivý proces (v užším pojetí) při rozhodování o nákladech řízení, zakotveného v hlavě páté Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Podstatou této části ústavní stížnosti (jejímž základem byla namísto relevantní ústavněprávní či lidskoprávní argumentace pouhá polemika s výkladem a aplikací zákonných ustanovení o náhradě nákladů civilního řízení, zejm. ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. nalézacím soudem) bylo tvrzení, že napadená rozhodnutí jsou projevem extrémní libovůle při aplikaci zákonných ustanovení a rozporná s „principem spravedlnosti“, neboť „odměna za zastupování advokátem je sama o sobě vždy nákladem potřebným k účelnému uplatňování nebo bránění práva“, bagatelní povaha nároku nemůže vést k trivializaci základních práv a svobod, nerespektování ustáleného výkladu „jednoduchého práva“ vykazuje známky svévole, porušuje právní jistotu a důvěru v předvídatelnost soudního rozhodování a že stěžovatelka se nemohla vyjádřit ke skutečnostem známým nalézacímu soudu z úřední činnosti, jimiž odůvodňoval svá rozhodnutí.

Základní právo na spravedlivý proces a pravidlo „de minimis“ ve vztahu k náhradově nákladovým výrokům – obecné principy

Z judikatury Ústavního soudu je zřejmé, že při rozhodování o ústavních stížnostech aplikuje pravidlo „de minimis“; jinak řečeno odmítá se zabývat „maličkostmi“, tj. věcně projednávat „ústavní stížnosti bagatelní povahy“.

Kritéria „*de minimis*“ Ústavní soud dosud vyčerpávajícím (taxativním) způsobem nedefinoval s ohledem na různorodost a četnost těchto kritérií či pohledů na význam ústavní stížnosti.

Z judikatury Ústavního soudu (představované mj. usneseními ze dne 19. 9. 2011 sp. zn. IV. ÚS 2497/11, ze dne 8. 8. 2011 sp. zn. I. ÚS 2274/11, ze dne 28. 4. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1036/11, ze dne 13. 1. 2011 sp. zn. II. ÚS 3409/10, ze dne 11. 1. 2011 sp. zn. II. ÚS 53/11, ze dne 21. 12. 2010 sp. zn. II. ÚS 3449/10, ze dne 3. 6. 2010 sp. zn. III. ÚS 1321/10, ze dne 14. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 1045/10, ze dne 13. 10. 2009 sp. zn. I. ÚS 2552/09, ze dne 7. 10. 2009 sp. zn. II. ÚS 2538/09, ze dne 6. 8. 2008 sp. zn. IV. ÚS 1582/08, ze dne 25. 8. 2004 sp. zn. III. ÚS 405/04 a z dne 26. 8. 1998 sp. zn. IV. ÚS 185/98, všechna – stejně jako usnesení dále uvedená – dostupná na <http://nalus.usoud.cz>) plyne, že jedním z důvodů pro závěr o zjevné neopodstatněnosti ústavní stížnosti je skutečnost, že proti ústavní stížnosti napadenému rozhodnutí zákon nepřipouští s ohledem na nízkou výši peněžitého plnění řádný, resp. mimořádný opravný prostředek (srov. např. § 202 odst. 2 o. s. ř. o nepřipustnosti odvolání a § 237 odst. 2 o. s. ř. o nepřipustnosti dovolání). Toto kritérium nemůže být absolutní, neboť „levný spor“ nemusí být vždy z hlediska základních lidských práv nevýznamný. Jak plyne z níže citovaného rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 1321/10 „posouzení bagatelnosti věci není v řízení před Ústavním soudem určeno žádnou pevnou hranicí peněžní částky, která je předmětem sporu – tu je třeba posuzovat individuálně v kontextu intenzity tvrzeného porušení základních práv.“

Na malý význam ústavní stížnosti jako důvod zjevné neopodstatněnosti také Ústavní soud usuzoval již ze samotné skutečnosti, že její podstatou byl spor o náhradu nákladů řízení (srov. např. výše citované usnesení sp. zn. II. ÚS 3409/10 a v něm citovaná rozhodnutí).

V jiných případech (srov. výše cit. usnesení ze dne 8. 8. 2011 sp. zn. I. ÚS 2274/11, ze dne 11. 1. 2011 sp. zn. II. ÚS 53/11, ze dne 14. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 1045/10, ze dne 13. 10. 2009 sp. zn. I. ÚS 2552/09 a ze dne 7. 10. 2009 sp. zn. II. ÚS 2538/09) byla ústavní stížnost dokonce odmítnuta soudcem zpravodajem podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným s odůvodněním, že bagatelní pohledávky nepožívají ústavněprávní ochrany.

Stěžovatelce je nepochybně známo usnesení ze dne 3. 6. 2010 sp. zn. III. ÚS 1321/10 (neboť jí jako účastníku řízení bylo doručeno), jímž Ústavní soud jako zjevně neopodstatněnou podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl její ústavní stížnost proti rozsudku Okresního soudu v Teplicích ze dne 9. 3. 2010, jímž byla zamítnuta její žaloba o 1.015 Kč s příslušenstvím. Ústavní soud v odůvodnění svého rozhodnutí mj. uvedl, že

Specifický přístup přitom zaujímá ... ve vztahu k újmám, jež jsou dovozovány z tzv. věci bagatelních, tak, jako tomu je právě v nyní souzené věci, jestliže ji představuje peněžní částka jistiny 1 015,- Kč.

Již ve své dřívější rozhodovací praxi dal Ústavní soud najevo, že v případech tzv. bagatelních věcí, tj. žalob znějících na peněžité plnění nepřevyšujících částku 2 000,- Kč (ust. § 202 odst. 2 o. s. ř. ve znění do 30. června 2009), je ústavní stížnost v podstatě vyloučena s výjimkou zcela extrémních pochybení obecného soudu přivozujících zřetelný zásah do základních práv stěžovatele (srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 405/04, publikované ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, sv. 34, usn. 43, str. 421). V usnesení ze dne 7. října 2009 sp. zn. II. ÚS 2538/09 či v usnesení ze dne 13. října 2009 sp. zn. I. ÚS 2552/09 vyslovil Ústavní soud s ohledem na účinnost zákona č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, závěr o nutnosti reflektovat zvýšení hranice tzv. bagatelních věcí (novelizováno ust. § 202 odst. 2 o. s. ř., kdy horní hranice tzv. bagatelních věcí byla zákonodárcem zvýšena na 10 000,- Kč) při posuzování oprávněnosti stěžovatele k podání ústavní stížnosti. V těchto usneseních Ústavní soud dovodil, že bagatelní částky - často jen pro svou výši - nejsou schopny současně představovat porušení základních práv a svobod. Jelikož tak nemohlo dojít k zásahu do základních práv a svobod stěžovatele, je ústavní stížnost zjevně neopodstatněná, a to bez ohledu na dobu podání žaloby, vzniku škody či rozhodování obecného soudu, neboť schopnost porušit základní práva a svobody je třeba posuzovat materiálně v kontextu aktuálních sociálních a ekonomických poměrů ve společnosti (tedy v okamžiku rozhodování Ústavního soudu). Jak uvedl Ústavní soud, nelze takový výklad chápat jako denegatio iustitiae, nýbrž jako promítnutí celospolečenského konsenzu o bagatelnosti výše uvedených sporů do výkladu základních práv, resp. do stanovení jejich hranice (bližze viz usnesení Ústavního soudu ze dne 7. října 2009 sp. zn. II. ÚS 2538/09).

....

Odporovalo by smyslu zákona a účelu ústavního soudnictví, kdyby přezkum tzv. bagatelních věcí, u nichž je vyloučen řádný opravný prostředek, byl přesouván do řízení

před Ústavním soudem. Lze odkázat na klasickou zásadu římského práva „minima non curat praetor“, jejímž smyslem je zabránit tomu, aby vrcholné státní orgány byly odváděny od plnění skutečně závažných úkolů, k jejichž řešení jsou ústavně určeny.

Zároveň je možno dodat, že posouzení bagatelnosti věci není v řízení před Ústavním soudem určeno žádnou pevnou hranicí peněžní částky, která je předmětem sporu – tu je třeba posuzovat individuálně v kontextu intenzity tvrzeného porušení základních práv. V daném případě však nebyla zjištěna žádná fakta, hodná zvláštního zřetele, která by odůvodňovala zásah Ústavního soudu.

V usnesení ze dne 19. 9. 2011 IV. ÚS 2497/11 Ústavní soud uvedl, že kromě již uvedených důvodů je zjevná neopodstatněnost ústavní stížnosti dána též bagatelitou nařikávaných náhradově nákladových výroků rozhodnutí obecných soudů. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi opakovaně odmítá ústavní stížnosti proti rozhodnutím ve věcech tzv. objektivně bagatelního významu z důvodu zanedbatelného zásahu do subjektivních práv jednotlivce, které není již z kvalitativního hlediska obecně schopno založit porušení základních práv a svobod (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 185/98, usnesení sp. zn. II. ÚS 53/11 obě dostupná v elektronické podobě); případný zásah uplatňuje pouze v případech extrémního vybočení obecného soudu ze standardů, jež jsou esenciální pro zjištění

skutkového základu sporu a pro jeho právní posouzení (srov. usnesení III.ÚS 2612/07 a další rozhodnutí v něm citovaná).

V usnesení ze dne 25. 8. 2004 sp. zn. III. ÚS 405/04 Ústavní soud konstatoval, že „Již ve své dřívější rozhodovací praxi dal ... najevo, že v případech bagatelních věcí, u nichž procesní úprava nepřipouští odvolání (§ 202 odst. 2 o. s. ř.), tedy ve věcech jako je věc i nyní Ústavním soudem posuzovaná, je v podstatě - s výjimkou zcela extrémních rozhodnutí obecného soudu - ústavní stížnost vyloučena (rozhodnutí ve věci sp. zn. IV. ÚS 695/01, obdobně další sp. zn. IV. ÚS 248/01, IV. ÚS 8/01, IV. ÚS 185/98).“

Aplikace obecných principů „de minimis“ na projednávaný případ

Ústavní soud je toho názoru, že každou z 57 projednávaných ústavních stížností proti náhradově nákladovým výrokům rozsudků nalézacího soudu by bylo možno samostatně posoudit – v návaznosti na hodnotu předmětu sporu – jako splňující kritéria *de minimis* a tudíž bez dalšího za zjevně neopodstatněnou. Protože se však jedná o četné a opakující se bagatelní spory, lze mít za účelné, aby stěžované výroky byly podrobeny ústavnímu přezkumu z hlediska opodstatněnosti tvrzení o porušení základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces.

Základní právo na spravedlivý proces a náklady řízení – obecné principy

Ústavní soud úvodem připomíná, že základní právo na spravedlivý proces, zakotvené v čl. 36 odst. 1 a násl. hlavy páté Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy (v jeho tzv. civilní větvi), jehož součástí je mj. i záruka spravedlivého a veřejného projednání věci nezávislým a nestranným soudem v přiměřené lhůtě, při zachování principu rovnosti účastníků, je procesní povahy a neznamena záruku žádného materiálního subjektivního práva (což ostatně vyplývá již ze samotného znění uvedených článků), tudíž ani práva na náhradu nákladů právního zastoupení. Jeho účelem je zaručit především spravedlivost řízení, na jehož základě se k rozhodnutí došlo, tj. poskytnout procesní ochranu právům již existujícím, bez ohledu na to, zda se jedná o hmotná ústavně zakotvená základní práva či práva vyplývající z „obyčejného“ zákona (srov. rozhodnutí Evropského soudu ze dne 14. 5. 2002 o nepřijatelnosti ve věci *Zehnalová a Zehnal proti České republice*, stížnost č. 38621/97, část E; dostupné na adrese <http://www.echr.coe.int> a v časopise Soudní judikatura – Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, č 4/2002, str. 191).

Ústavní soud proto není povolán přezkoumávat, zda obecné soudy z provedených důkazů vyvodily správná či nesprávná skutková zjištění a následně i správnost z nich vyvozených právních závěrů – s výjimkou případů, což ale projednávané věci nejsou, kdy dospěje k závěru, že takové omyly mohly porušit ústavně zaručená práva či svobody [srov. např. náleze ze dne 29. 5. 1997 ve věci III. ÚS 31/97, Sb. n. u., sv. 8, str. 149 (161); náleze ze dne 29. 8. 2006 ve věci I. ÚS 398/04, Sb. n. u., sv. 42, str. 257 (261)]. Tomu odpovídá i dosavadní judikatura Ústavního soudu, podle níž není jeho úkolem

„přehodnocovat“ hodnocení důkazů provedených obecnými soudy a nahrazovat hodnocení obecných soudů, tj. skutkové a právní posouzení věci, svým vlastním [nález ze dne 1. 2. 1994 ve věci III. ÚS 23/93, Sb. n. u., sv. 1, str. 41 (45-46)].

Navíc je nutno připomenout, že z ústavněprávního hlediska není soudní řízení povinně dvoustupňové, s výjimkou věcí trestních, u kterých tento požadavek vyplývá z čl. 2 protokolu č. 7 k Úmluvě [srov. usnesení ze dne 18. 6. 2001 IV. ÚS 101/01, in Sb. n. u., sv. 22, str. 387 (388-389)].

Z hlediska opodstatněnosti ústavních stížností směřujících proti náhradově nákladovým výrokům rozhodnutí obecných soudů lze – kromě již uvedené judikatury – poukázat na názor vyslovený ve výše citovaném usnesení ze dne 13. 1. 2011 sp. zn. II. ÚS 3409/10), dle něhož *„Ústavní soud ve své judikatuře konstantně zastává stanovisko ... , že zásadně jde o kompetenci obecných soudů, aby posuzovaly úspěch stran v řízení a další okolnosti důležité pro rozhodnutí o náhradě nákladů řízení. Ústavní soud tedy není oprávněn přezkoumávat každé jednotlivé rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení. To neplatí pouze tehdy, pokud by došlo v rozhodnutí obecného soudu k procesnímu excesu, který by neměl toliko povahu běžného porušení podústavního práva, nýbrž by měl již charakter extrémního rozporu s principy spravedlnosti. Spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity opodstatňující porušení základních práv a svobod (sp. zn. IV. ÚS 10/98, II. ÚS 130/98, I. ÚS 30/02, IV. ÚS 303/02, III. ÚS 255/05); opakovaně již bylo řečeno, že povaha - jen procesní - soudem konstituovaného práva, resp. povinnosti povýtce způsobuje, že zde není zjevné reflexe ve vztahu k těm základním právům a svobodám, které jsou chráněny prameny ústavního pořádku.*

Z uvedených důvodů přistupuje Ústavní soud k návrhům týkajícím se rozhodování o náhradě nákladů řízení, samozřejmě včetně rozhodování o odměně pro advokáta zástupce některého z účastníků řízení – a určování její výše, značně rezervovaně. V posuzované věci navíc přistupuje další podstatný faktor; krom toho, že návrh směřuje proti výroku o nákladech řízení (výši odměny advokáta), bylo rozhodováno v bagatelním sporu, přičemž shodný přívrstevek platí i pro výši vzniklých nákladů řízení.

Ústavní soud již mnohokrát judikoval (viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 405/04, IV. ÚS 695/01, IV. ÚS 248/01, IV. ÚS 8/01, nověji pak usnesení sp. zn. II. ÚS 2538/09, III. ÚS 1307/10 a dalších rozhodnutích, dostupných v databázi NALUS), že v případě tzv. bagatelních věcí lze k přezkumu z hledisek ústavněprávních přikročit jen v případech zcela evidentní svévole orgánů veřejné moci vůči stěžovateli, případně, jde-li o otázky zcela principiálního významu. Tento závěr plyne již ze zásad sebeomezení a minimalizace zásahů do pravomoci jiných orgánů, jež Ústavní soud ve své rozhodovací praxi opakovaně zdůrazňuje. Až na uvedené zcela výjimečné případy Ústavní soud při posouzení ústavní stížnosti vždy přihlíží k faktickým důsledkům zásahu orgánu veřejné moci pro fyzickou či právní osobu. Pozitiva plynoucí z případného zásahu Ústavního soudu, která mohou spočívat (v konečném důsledku) v přiznání relativně nepatrné finanční částky, jsou totiž zcela mizivá v porovnání s jeho negativy, spočívajícími např. v zatěžování orgánů veřejné moci a tím i prodlužování soudních a jiných právních řízení, ve vzniku vysokých nákladů, které musí nést stát či jiný subjekt.“

Aplikace obecných principů spravedlivého procesu na věc stěžovatelky

Stěžovatelka v ústavních stížnostech mj. tvrdila, že napadená rozhodnutí jsou projevem extrémní libovůle při aplikaci zákonných ustanovení a rozporná s „principem spravedlnosti“, neboť „odměna za zastupování advokátem je sama o sobě vždy nákladem potřebným k účelnému uplatňování nebo bránění práva“.

Ústavní soud připomíná, že ačkoliv se žádný z článků Listiny o nákladech civilního řízení, resp. o jejich náhradě, výslovně nezmiňuje, principy spravedlivého procesu zakotvené v článku 36 a násl. Listiny, resp. článku 6 odst. 1 Úmluvy, je nezbytné aplikovat i na rozhodování obecných soudů o nákladech řízení v civilních věcech.

Současně však je třeba mít na zřeteli, že pokud jde o konkrétní výši náhrady, není úkolem Ústavního soudu jednat jako odvolací soud nebo jako soud třetí či čtvrté instance ve vztahu k rozhodnutím přijatým obecnými soudy. Je úlohou obecných soudů interpretovat a aplikovat relevantní pravidla procesní a hmotněprávní povahy. Navíc jsou to obecné soudy, které mají nejlepší podmínky pro posouzení všech okolností konkrétního případu. Ústavní soud je ovšem oprávněn posoudit, zda postup nebo rozhodnutí obecných soudů při rozhodování o nákladech řízení vyhovovalo obecným požadavkům procesní spravedlivosti obsaženým v hlavě páté Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Konkrétněji řečeno, pokud občanský soudní řád ponechává otázky nákladů řízení, včetně posouzení jejich účelnosti, úvaze obecných soudů, a ty v jednotlivých případech přihlíží ke konkrétním okolnostem případu a své úvahy dostatečně odůvodní, nelze jejich postup z hlediska základních práv a svobod považovat za svévolný ani nepřiměřený.

Zákonné principy obsažené v ustanoveních § 142 odst. 1 a § 146 odst. 2 o. s. ř., dle nichž náhrada nákladů zatěžuje stranu, jež ve sporu nebyla úspěšná, resp. účastníka, který zavinił, že řízení muselo být zastaveno, a dále v ustanovení § 150 o. s. ř., jež umožňuje mimořádné nepřiznání náhrady nákladů řízení účastníkovi, kterému by jinak tato náhrada příslušela, Ústavní soud považuje za ústavně konformní a odpovídající obecnému požadavku spravedlivosti. Tento závěr Ústavní soud vyslovil v řadě svých rozhodnutí (srov. náleží IV. ÚS 221/04, Sb. n. u., sv. 39, str. 111; usnesení II. ÚS 563/01, Sb. n. u., sv. 30, str. 519).

Vztáhnuv shora uvedené obecné principy na projednávaný případ dospěl Ústavní soud k závěru, že postup nalézacího soudu vedoucí k vydání napadených náhradově nákladových výroků nelze označit za svévolný či nepřiměřený. Nalézací soud dospěl z konkrétních skutečností k závěru, že v projednávaných případech žalobkyni vynaložené náklady na právní zastoupení advokátem nebyly ve

smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. potřebné k účelnému uplatňování práva a toto své rozhodnutí dostatečně odůvodnil v souladu s požadavky spravedlivého procesu, které lze vztáhnout i na rozhodování o nákladech řízení a dle nichž z odůvodnění soudního rozhodnutí musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé (a není-li tomu tak, je posuzované rozhodnutí soudu nepřezkoumatelné, čímž se právní závěry soudu porušením ústavního principu zákazu libovůle v rozhodování ocitají mimo rámec čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 1 Ústavy – srov. např. nálezy III. ÚS 271/96, Sb. n. u. sv. č. 7, str. 153; nálezy III. ÚS 170/99, Sb. n. u. sv. č. 18, str. 339, nálezy IV. ÚS 1007/07, dostupné na adrese <http://nalus.usoud.cz>).

V projednávaných případech je Ústavní soud toho názoru, že požadavky spravedlivého procesu ve vztahu k odůvodňování soudních rozhodnutí ústavními stížnostmi napadená rozhodnutí (resp. jejich části) bezzbytku splňují. Jinak řečeno, svůj závěr, že náklady právního zastoupení ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. nelze považovat za náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl, nalézací soud v ústavními stížnostmi napadených rozhodnutích ústavně relevantně odůvodnil, a proto je nelze označit za „svévolná“.

K názorové nejednotnosti mezi nalézacím a odvolacím soudem ve stěžovatelkou výše citované věci nalézacího soudu (v níž nebyla účastníkem řízení) sp. zn. 33 EC 676/2010 Ústavní soud podotýká, že takové rozdíly jsou svou povahou důsledkem, který je vlastní každému soudnímu systému tvořenému soudy více stupňů; současně Ústavní soud připomíná, že podle čl. 88 odst. 2 Ústavy soudci Ústavního soudu jsou při svém rozhodování vázáni pouze ústavním pořádkem a zákonem o Ústavním soudu.

Tvrzení stěžovatelky, že odměna za zastupování advokátem v civilním řízení před obecnými soudy je sama o sobě vždy nákladem potřebným k účelnému uplatňování nebo bránění práva, Ústavní soud neakceptoval jako – obecně i ve vztahu k požadavkům ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. – nesprávné v případech (jimiž jsou i causy stěžovatelkou Ústavnímu soudu předložené), kdy obecný soud svůj náhled na nevhodnost aplikace tohoto principu jen jednoduchým právem založeného řádně odůvodní.

Z výše uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti odmítl podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a to mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení.

Poučení: Proti usnesení Ústavního soudu není odvolání přípustné.

V Brně dne 27. prosince 2011

Michaela Židlická, v. r.

předsedkyně senátu Ústavního soudu